

УДК 27-528-549
DOI: 10.5937/sabornost2216085M
Прегледни чланак

Милан Марковић*

Основна школа „Чегар“, Ниш

Однос Литургије речи и тритектија

Abstract: Добро је позната опште-призната подела Литургије на два дела, Литургију речи и Литургију тајне. Ова подела није настала случајно и без разлога. Разлог за такву поделу Литургије је лако уочљив, када се посматра поредак савремене Литургије. Чињеница је да је срж првог дела Литургије, Литургије речи, читање и тумачење Писма. Са друге стране, Литургија тајне има за основ принос Тајне над тајнама. Међутим, није једини разлог за овакву поделу структура Литургије, већ и историја настанка ових двају делова. Литургија тајне врло рано је дефинисана као Евхаристија. Литургија речи улази нешто касније у Евхаристију, а по свом изгледу веома је слична азматском богослужењу тритекти и покајним процесијама. Покушаћемо да, у овом раду, укажемо на неке додатне претпоставке и закључке о пореклу Литургије речи, али и азматског богослужења тритекти.

Key words: Литургија речи, тритекти, синаксис, азматско богослужење, древно богослужење.

1. Историја Литургије речи

Литургија речи, као први од два дела Литургије, помиње се веома рано у списима који описују поредак Литургије. Најранији облици Литургије речи јављају се у 5. веку (Соорер, 1902, стр. 69–102; *Собрание древних Литургий восточных и западных. Анафора евхаристическая молитва*, 2007, стр. 81–85; Матејић, 2002, стр. 18–20; *Литургија айосџолских усџанова* 2004, стр. 5–33). Ово је период њеног зачетка, с обзиром на то да је налазимо само у појединим списима.¹ Први опис Евхаристије који налазимо у Апостолским установа даје нам опис целокупног литургијског сабрања. Литургија речи налази се сједињена са Евхаристијом, у јединствен поредак. На крају овог дела сабрања налази се отпуштање катихумена и оних који се кају (*Собрание древних Литургий*, 2007, стр. 81–85. Матејић, 2002, стр. 18–20).

* milan.markovic12692@gmail.com

¹ „Завештање Господа нашег Исуса Христа“, чија је земља порекла Сирија, а дело је настало у 4. или 5. веку, не говори о Литургији речи на почетку Евхаристије (Соорер, 1902, стр. 69–102).

Интересантно је да овај део Литургије није имао велике разлике међу различитим литургијским породицама, у периоду када је формиран.²

Римска Литургија, као заступник западне литургијске породице, имала је све елементе тадашње Литургије речи (*Ordo romanus primus*, 1905, стр. 181–188):³

1. давање мира,
2. читања из Старог завета и новозаветних посланица,
3. пева се псалом,
4. следи Еванђеље и проповед,
5. отпуштање катихумена се наставља молитвама за катихумене и за верне.⁴

Што се тиче источне литургијске породице, разлика у Литургији речи, међу њеним богослужбеним типовима, била је минимална, све док није дошло до унификације евхаристијског сабрања. Јерусалимско-антиохијски литургијски тип, такође, наводи:

1. читања из Писма
2. певање псалама и
3. различите молитве за народ, у саставу Литургије речи (*Литургија айосѿолских усѿанова*, 2004, стр. 5–33. *Собрание древних Литургий*, 2007, стр. 85–116. Матејић, 2002, 20–34. Тафт, 1977, стр. 10).

Исто је и код александријског литургијског типа.⁵

Пролазећи пут историје свог развоја, Литургија речи је, у данашњем облику, коначно формирана веома касно, у 12. веку.⁶

² Роберт Тафт (1977, стр. 11), такође, говори о сличности Римског синаксиса са источним.

³ Августин не наводи систематичан и детаљан опис поредака служби. Пореци служби, које налазимо местимично у његовим делима, систематизовани у јединствено дело, приказују нам поредак Литургије речи и Литургије тајне. Није нам познато да ли су ова два богослужења вршена одвојено или спојено. Папа Римски, са краја 6. и почетка 7. века, Григорије, Литургију наводи служену спојено са Литургијом речи, с обзиром на то да је након отпуштања синова Цркве следила Евхаристија (Schaff, 1894б, стр. 338–741).

⁴ Ситуација остаје таква до 8. века, када се у западној литургијској породици избацују заступништва из овог дела Литургије. Поредак Литургије из 8. века нам доноси нешто ново у односу на дотадашње списе. У Литургији речи изостављено је отпуштање катихумена. За разлику од тога, наилазимо на остатке јектеније — *Kurie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison*, и славословје (*Ordo romanus primus*, 1905, стр. 169–180).

⁵ Литургија речи апостола Марка садржи читања са псалмима, молитве у виду јектенија за одсутне и за потребите. На крају је отпуст оглашених (*Собрание древних Литургий*, 2007, стр. 403–411; Матејић, 2002, стр. 155–164). Овоме следи поредак Евхаристије који почиње Трисветим. У грчкој верзији Литургије апостола Јакова, након Трисвете песме следи читање делова из Писма, што значи да Литургија речи почиње Трисветом песмом (*Собрание древних Литургий*, 2007, 124–164; Матејић, 2002, стр. 40–74).

⁶ Тафт (1977, стр. 9) наводи 11. век као његово формирање.

Главне промене у овом делу Литургије, кроз каснију историју, дешавале су се на јектенијама које су биле саставни део овог дела Евхаристије. Интересантан је положај Велике јектеније која је највише мењала место. Велика јектенија касно улази у Литургију речи, тек око 6–7. века.⁷ Тада она заузима своје место пред Трисветом песмом. Налазимо је у грчкој верзији Литургије апостола Јакова (*Собрание древних Литургий*, 2007, стр. 124–164; Матејић, 2002, стр. 40–74). Овакав положај је приметан све до 11. века (Тафт, 1977, стр. 10). Без обзира на то, велика јектенија полако заузима свој каснији положај, на почетку Литургије речи. О овоме опширно дискутују Хуан Матеос (2013, стр. 95) и Михаило Аранц (1979, стр. 243). У том периоду, неретко се јавља више великих јектенија, које мењају древне позиве на молитву (*Литургија айосѿолских усѿанова*, 2004, стр. 20–34). Од 12. века ова јектенија полако губи своје место пред Трисветом песмом, већ је налазимо на почетку Литургије.⁸ Од тада је место велике јектеније фиксно (Јевтић, 2007, стр. 306–310).

Дакле, савремени облик Литургије речи од 12. века садржи (Јевтић, 2007, том 1, 306–310):

1. 3 антифона,
2. малу јектенију,⁹
3. Трисвето,
4. Апостол и Еванђеље,
5. јектенију усрдног мољења,
6. јектеније (прозде).¹⁰

2. Литургија речи и тритекти

Иако је певање псалама било типично за ранохришћанска богослужења,¹¹ најранији опширан опис богослужења са певаним псалмима налазимо у путописима Етерије. (Мирковић, 1961, стр. 287–308.) Овај спис је веома богат описима богослужења. С обзиром да је Етерија била из Шпаније и да

⁷ Владимир Антић (2017, стр. 224) наводи другачије становиште. Међутим, овакво становиште је врло дискутабилно. Најпре, чудно је како он назива ову јектенију Великом, с обзиром да се ради о месту које заузима јектенија усрдног мољења, која своје порекло има у раном периоду развоја Цркве. Порекло ове усрдне јектеније је у богослужењу синаксиса. Такође, о овоме говори и Хуан Матеос (2013, стр. 31) када каже да је у 4. или 5. веку убачена синапта након читања. Ово је врло дискутабилно становиште, као што смо напоменули.

⁸ Тафт (1977, стр. 11) наводи да прелази у 13. веку.

⁹ Мала јектенија се чита „ако нема велике“. Дакле, полако се избацује велика јектенија након Трисветога (Јевтић, 2007, том 1, стр. 306–310).

¹⁰ Не прецизира се које јектеније су у питању.

¹¹ Агапе и синаксиса.

су та богослужења била другачија од оних на која је она навикла, овакво богатство је разумљиво.¹²

Описи различитих богослужења, које нам она даје, сличне су грађе. Срж тих богослужења огледа се у певању псалама, читању молитава и благосиљању катихумена и верних.¹³

Иако не описује поредак Евхаристије, Етерија наводи скоро сва остала богослужења. Она помиње поноћно, јутарње богослужење, богослужење у 6. час,¹⁴ богослужење у 9. час, вечерње богослужење и богослужење у недељу, пред Литургију.

Поноћно богослужење је неки облик свеноћног бдења, с обзиром на то да Етерија наводи да се певају псалми целе ноћи. Ово богослужење се служило у поједине празничне дане. Садржало је химне, антифоне и молитве. Интересантно је да се смењују свештеници и ђакони у читању молитава. (Мирковић, 1961, стр. 289)

Богослужење ујутру се служи раном зором, чим сване. Поред наведених, уобичајених, делова ово богослужење садржи молитву за све.¹⁵

Главна одлика молитава, које наводи Етерија, јесте њихова веза са псалмима, химнама и данима, у које се служило богослужење (Мирковић, 1961, стр. 292; Антић, 2017, стр. 56–61).

Након поредака богослужења, који налазимо код Етерије, азматска богослужења налазимо у *Barberini Codex* 336 у 8. веку (Parenti, Velkovska, 1995, стр. 87–95). Као главни пример азматских последовања узели смо поредак тритекти.¹⁶ Тритекти је богослужење које је настало спајањем 3. и 6. часа. Служено је у средини дана. Иако га Етерија не помиње, по свом поретку је веома слично часовима које она наводи. Ово богослужење спада у богослужења азматског (певаног) типика. Као такво, у себи садржи антифоне псалама и јектеније које се завршавају молитвама.

Поредак тритекти у *Barberini*-у није суштински промењен у односу на Етеријино сведочанство о часовима.¹⁷ Главна разлика у порецима тритектија и Етеријиних часова представља присуство литије у склопу тритектија. Међутим, иако литије нису биле саставни део поретка часова, она су биле

¹² Она у свом опису наводи појединачна свакодневна богослужења и богослужења за празнике.

¹³ Као што можемо приметити, грађа је скоро идентична са синаксисом.

¹⁴ Ово богослужење садржи све већ наведене, уобичајене, делове (Мирковић, 1961, стр. 289). Поредак је исти са 6. часом.

¹⁵ Етерија наводи да се приликом читања ове молитве помињу имена појединачно. Ово је неки облик заступничке молитве, коју налазимо и у синаксису (Мирковић, 1961, стр. 289).

¹⁶ Разлог за ово је, пре свега, његова велика сличност са Литургијом речи (Антић, 2017, стр. 183–187).

¹⁷ Етерија не наводи тритекти, већ одвојене часове. Међутим, поредак часова које наводи Етерија је веома сличан тритектију.

уобичајени елемент дневног богослужбеног круга у Великој седмици, по Етеријином сведочанству. (Мирковић, 1961, стр. 287–308)

Главно сведочанство азматског богослужења, из каснијег периода, налазимо код Симеона Солунског. Поред јутарњег и вечерњег богослужења и панихиде, Симеон наводи поредак тритектија (Migne, 1866, том 155, стр. 650–662). Он даје врло детаљан опис богослужења.

Тритекти се састоји од:

1. велике јектеније,
2. молитве,
3. 3 антифона са јектенијама и молитвама пре њих,
4. входа
5. Трисвете песме,¹⁸
6. читања из пророштава,
7. усрдне јектеније,
8. читања апостола и Еванђеља,
9. јектеније и молитве за катихумене са отпустом,
10. 2 јектеније и молитве за верне,
11. прозбене јектеније и
12. отпуста верних.

Код Симеона јасно уочавамо шему азматских богослужења. Основ за њих је певање псалама, које се смењује са јектенијама и молитвама (Милошевић, 2012, стр. 124–128). Иако је поредак азматских богослужења веома сличан раније наведеним порецима, овде налазимо мноштво јектенија, које су нераздвојно везане, пре свега, за молитву свештеника и за антифоне псалама.

Можемо закључити, сагласно савременим научницима, да је тритекти настао као продукт дифузије више последовања — 3. часа, 6. часа и литијских покајних процесија (Милошевић, 2012, стр. 212–217; Матеос, 2013, стр. 71–90; Антић, 2017, стр. 278). Тритекти је додатно надограђен убацивањем јектенија у њега. Грађа последњег продукта еволуције тритектија, коју налазимо код Симеона, у великој мери подсећа на поредак Литургије речи из 12. века.

---

¹⁸ Трисвету песму не налазимо код Симеона, већ код професора Милошевића (Милошевић, 2012, стр. 223).

Литургија речи од 12. века	трипекти код Симеона Солунског
	1. велика јектенија
	2. молитва
1. 3 антифона	3. 3 антифона са јектенијама и молитвама пре њих
2. Мала јектенија	4. вход
3. Трисвета песма	5. Трисвета песма
	6. читања из пророштава
4. Апостол и Еванђеље	7. читања апостола и Еванђеља
5. јектенија усрдног мољења	8. јектенија усрдног мољења
6. јектенија (прозбе)	9. јектеније и молитве за катихумене са отпустом
	10. 2 јектеније и молитве за верне
	11. прозбена јектенија
	12. отпуст верних.

Табела 1: Поређење Литургије речи и трипектија

Посматрајући упоредо поретке Литургије речи и трипекти, слободно, можемо рећи да су идентични по основним елементима. Главне елементе обају поредака представљају 3 антифона,¹⁹ затим, Трисвета песма,²⁰ читања из Писма и различите прозбе и мољења за верне, катихумене и потребите.²¹

Овакво стање нас наводи на, већ познати, закључак да су трипекти²² и Литургија речи веома блиски по пореклу (Милошевић, 2012, стр. 216–217; Taft, 1977, стр. 12; Матеос, 2013, стр. 34; Арранц, 1979, стр. 243). Остаје нејасно који је корен ових двеју служби. Чињеница је да је Литургија речи,

¹⁹ Антифони су, као што је познато, типични за азматски типик током читаве историје постојања азматског типика.

²⁰ Трисвета песма одсуствује у порецима Литургије речи до 7. века. Једини поредак древних Литургија, који наводи Трисвету песму на свом почетку је Литургија апостола Марка. Литургија под овим називом се први пут помиње у 7. веку, док је данас познат поредак из 10–12. века. (*Собрание древних Литургий*, 2007, стр. 399–400) Дакле, убацивање Трисвете песме у трипекти настало је доста касније од убацивања Трисвете песме на почетак Евхаристије. Стога, стиче се утисак да ово сложено богослужење — трипекти, поред часова и литијских процесија, своје порекло вуче и од почетка Евхаристије. Због тога, тврдња да Литургија речи вуче своје порекло од трипектија не би могла да се одржи. Заједничко порекло, које је неоспорно, иде у супротном правцу. Дакле, почетак Евхаристије је претеча трипектија.

²¹ Познато је да је јектенија усрдног мољења јектенија за потребите.

²² Кроз трипекти се огледају и друга богослужења азматског типика. Заправо, трипекти је задржао најједноставнију форму азматских последовања. Због тога он представља њихов репрезентативни поредак.

као што смо већ напоменули, доста старија од тритектија и помиње се много раније.²³

Свесни смо чињенице да је тритекти једно сложено богослужење, састављено од више других последовања — часова и литијских процесија. Да бисмо разрешили дилему порекла Литургије речи, али и тритектија, осврћемо се назад у историју, на древније поретке хришћанских богослужења. Потребно је утврдити порекло богослужења часова, које наводи Етерија у својим списима.

3. Синаксист и часови

У раној Цркви не налазимо широк спектар богослужења. Једина богослужења која срећемо су Евхаристија, синаксист и Агапе (*Оци и учитељи Цркве III века. Анџолоија. Том I. Климент Александријски. Терјулијан*, 2008, стр. 425–437). Евхаристији је врло рано припојено богослужење синаксиса, већ у 5. веку (*Собрание древних Литургий*, 2007, стр. 81–85). Када погледамо поретке Литургије речи из 5. века, која се у том периоду спаја са Евхаристијом, можемо нагласити да је њен поредак веома сличан синаксису. Ову констатацију потврђује и Хуан Матеос (2013, стр. 170) када наводи да Литургија речи има порекло у опису богослужења који даје Јустин Мученик. Ту се ради, управо, о богослужењу синаксиса.

Синаксист је древно богослужење Цркве. Од самих почетака Цркве срећемо се са овим богослужењем.²⁴ Синаксист је јеврејског порекла, шта нам сведочи поредак синаксиса који је веома сличан вечери шабураха.²⁵ С обзиром на то да је Црква у почетку користила синагогалну богослужбену

²³ Литургија речи се помиње већ у 5. веку, док поредак тритектија налазимо тек у 8. веку. Овде изузимамо службе часова, које наводи Етерија, с обзиром да она не наводи тритекти као службу, већ 3. и 6. час као одвојене службе (Мирковић, 1961, стр. 292). Хуан Матеос (2013, стр. 170) такође наводи да је Литургија речи старија од дневних богослужења.

²⁴ Синаксист је било, једно од ретких, богослужење на коме су присуствовали и катихумени. Богослужење је њиховим присуством и молитвама за њих потврђивало карактер поучавања. Молитве за катихумене и народ, који није могао присуствовати, с обзиром да су многобројне и само набројене, врло вероватно да су претече данашњих јектенија (Јустин Философ, 2002, стр. 49; *Оци и учитељи Цркве III века*, 2008, стр. 425).

²⁵ Ова сличност се не уочава можда на први поглед. Међутим, посматрајући прве облике Евхаристије и Агапе као њену копију, можемо слободно рећи да је синаксист преко Агапе и древне Евхаристије преузео форму од шабураха. Суботња вечера почиње благословима за жену и децу, након чега следи кидуш. Кидуш је сећање на стварање света и излазак из Египта. Он се чита над вином. Над хлебом су читане двоструке хвале. У наставку, перу се руке, благосиља хлеб и следи вечера. Након молитве и читања Горе, следи заступничка молитва. У наставку следе други и трећи оброк са својим молитвама. Најважнији део вечере је *hagada*. То је сећање на догађаје из историје Израиља. Хагади следи зимун, односно, дијалог између синова и оца о историји Израиља. Овакав вид комуникације и дијалога веома подсећа на јектенију. Заправо, зимун је дијалог предстојатеља сабрања и присутних. Не можемо мимоићи чињеницу да је смисао јектеније дијалог између свештенства (ђакона) и народа (Da Don, 2004, стр. 247–275).

форму, разумљиво је како је ово богослужење преузето из синагоге.²⁶ По-редак синаксиса који налазимо у најранијим описима (*Оци и учѿиѿељи Цркве III века*, 2008, стр. 425–437; Schaff, 1894a, стр. 704–725) састоји се од:²⁷

1. давања мира,
2. читања,
3. псалама — алилујарија,
4. Еванђеља, проповеди,
5. отпуста некрштених и молитве,
6. отпуста верних и
7. молитве за сиромашне.²⁸

Пре свега, синаксис као богослужбена форма претеча је азматског типа богослужења, који налазимо у доста каснијим вековима (Taft, 1977, стр. 11–13; Милошевић, 2012, стр. 124). Заправо, синаксис је, као богослужење коме су присуствовали катихумени, основ за касније формирање дневног круга богослужења.²⁹

Присуство овог богослужења сведоче нам најранији извори (Јустин Философ, 2002, стр. 49; *Оци и учѿиѿељи Цркве III века*, 2008, стр. 425).³⁰ Синаксис је било, као што смо напоменули, богослужење на коме су присуствовали и катихумени. Богослужење је њиховим присуством и својим заступничким карактером потврђивало посреднички карактер Цркве (*Оци и учѿиѿељи Цркве III века*, 2008, стр. 426). Ова заступништва, с обзиром да су многобројна и само набројена, (*Оци и учѿиѿељи Цркве III века*, 2008, стр. 426) врло вероватно да су претече данашњих јектенија.³¹

Богослужење синаксиса је имало једну посебно изражену функцију. Оно је, заправо, било припрема за приступање Евхаристији, с обзиром да је главни његов смисао био поучавање. Дакле, пун различитих заступништва, синаксис је имао смисао да заступа пред Црквом одређене категорије,

²⁶ Богослужење Агапа је такође јеврејског порекла. Ова два богослужења су веома слична јеврејском шабураку, као што смо већ показали.

²⁷ Не подударају се сва сведочанства, до детаља, али је суштина иста.

²⁸ Тафт (1977, стр. 13) ове прозбе доводи у везу са јектенијом усрдног мољења.

²⁹ Хуан Матеос (2013, стр. 170) јасно наводи сличност заступничких молитава дневних богослужења и Литургије. Он наглашава да је Литургија речи пореклом од древног богослужења које наводи Јустин. Реч је о синаксису.

³⁰ Саставни део синаксиса је отпуст катихумена и верних. Отпусти су касније прерасли у јектеније за катихумене и верне.

³¹ О овоме такође говори и Тафт (1977, стр. 10), мада врло површно. Такође, Тафт (1977, стр. 10) наводи да је велика јектенија пореклом од јектеније за верне. Ово додатно наглашава њено порекло из синаксиса одакле воде порекло и молитва и јектенија за верне.

које нису могле приступати Евхаристији. Пре свега, то су били катихумени, али и поједини чланови Цркве.³²

Часови код Етерије ³³	Синаксис (Јустин Философ, 2002, стр. 49)
	давање мира
антифони	читање из Писма
читања	псалми — алилујарији,
	Еванђеље, проповед
молитва за све	
молитве за катихумене	отпуст некрштених са молитвом
молитве за верне	отпуст верних
	молитва за сиромашне

Табела 2: Поређење часова код Етерије и синаксиса

Као што можемо приметити из наведеног, поредак часова, који је претеча тритектија, веома је сличан древном богослужењу синаксиса. Штавише, ово богослужење директно је потекло од синаксиса. (Матеос, 2013, стр. 170; Милошевић, 2012, стр. 124) Заправо, синаксис, као посредни наследник јеврејских богослужења, главна је основа за формирање комплетног азматског типика.

Дакле, богослужење синаксиса, као што смо показали, представља основу за формирање азматских богослужења, са једне стране, и први облик Литургије речи, са друге стране. Синаксис је на директан начин узрок и основ за формирање богослужења дневног круга, која налазимо у 4. веку, код Етерије. Врло брзо након 4. века долази до спајања синаксиса са Евхаристијом у јединствено богослужење. Тада синаксис постаје Литургија речи, задржавајући свој карактер поучавања и посредништва само у формалном облику, јер се и процес катихизације полако губи. Тада литијске процесије улазе у Литургију речи као природан пратилац часова. Мешавином поретка часова, тадашње Литургије речи и почетка Евхаристије са Трисветом песмом, у 8. веку настаје богослужење тритектија. Тако, на посредан начин, синаксис представља претечу Литургије речи и азматског дневног круга богослужења, чији су се основни елементи огледали у богослужењу тритектија.³⁴

³² Болесни, кајући, одсутни.

³³ Сва богослужења, па и часови, имају исту форму.

³⁴ Овакав став, индиректно, потврђује и Хуан Матеос (2013, стр. 170) када говори да је Литургија речи старија од богослужења јутрења и вечерње.

Литература

- Арранц, М. (1979). *Как молились Богу древние Византийцы*. Ленинград: Ленинградская Духовная Академия.
- Антић, В. (2017). *Функција елемената азмајској ипиритекција у савременој до-
бојслуженој ипиритекцији Православне Цркве — докиторска дисертација*.
Необјављена докторска дисертација, Универзитет у Београду.
- Da-Don, K. (2004). *Židovstvo*. Zagreb: Profil.
- Јевтић, А. (2007). *Божанствена Литургија*. I. Требиње: Манастир Тврдош.
- Јустин Философ. (2002). *Сабрана дела*. Београд: Хришћанска мисао.
- Cooper, J., Maclean, A. J. (1902). *The Testament of our Lord*. Edinburgh: T and T.
- Литургија айосиолских усјанова*. (2004). Краљево: Епархијски управни одбор Епархије жичке.
- Матејић, М. (2002). *Древне хришћанске литургије*. Рашка: Центар за културу Градац.
- Матеос, Х. (2013). *Литургија речи у византијском дојслужењу*. Требиње: Видослов.
- Migne, J. P. (1866). *Patrologiae graecae*. Paris: Bibliothecae cleri universae.
- Милошевић, Н. (2012). *Моливвослов*. Београд: Институт за теолошка истраживања.
- Мирковић, Л. (1961). *Хеоритологија*. Београд: Свети архијерејски Синод Српске православне Цркве.
- Мијатов, М. (2008). *Оци и учитељи Цркве III века. Анитологија. Том I. Климентий Александријски. Терјулијан*. Београд: Хришћанска мисао.
- Ordo romanus primus*. (1905). London: The de la more press.
- Parenti, S. and Velkovska, E. (1995). *L'Euclologio Barberini gr. 336*. Roma: C.L.V. — Edizioni Liturgiche.
- Собрание древних Литургий восточных и западных. Анафора евхаристическая молитва*. (2007). Москва: Даръ.
- Schaff, P. (1894a). *Nicene and post-Nicene fathers. Series II. (Volume 10)*. Edinburgh: T&T Clark.
- Schaff, P. (1894b). *Nicene and post-Nicene fathers. Series II. (Volume 12)*. Edinburgh: T&T Clark.
- Taft, R. (1977). *How Liturgies Grow: The Evolution of the Byzantine "Divine Liturgy"*. Roma: Orientalia Christiana Periodica.

Milan Marković

Primary School "Čegar", Niš

Liturgy of the Word and Tritekte

The division of the Liturgy into two parts, the Liturgy of the Word and the Liturgy of the Eucharist, is well known and generally recognized. This division did not occur by chance and without reason. The reason for this division is easily noticeable when observing the order of the modern Liturgy. The fact is that the core of the first part of the Liturgy, the Liturgy of the Word, is the reading and interpretation of the Scriptures. On the other hand, the Liturgy of the Eucharist is based on the offering of the Mystery over the Mysteries. However, it is not the only reason for such a division of the structures of the Liturgy. Also, reason for this division is the history of the origin of these two parts of the Liturgy. The Liturgy of the Eucharist was in the early history defined as the Eucharist. The liturgy of the Word enters the Eucharist much later. The main assumption is that it derives its origin from the asmatic rite of the Tritecte. The same origin of the Liturgy of the Word and Tritekte is obvious. This conclusion is reached by simple observation of these two rites. In this paper, we will try to point out some different assumptions and conclusions. Tritekte is first mentioned in 8th century writings, as an integral service. On the other hand, the Liturgy of the Word is mentioned in the 5th century. This is the reason why cannot be valid attitude that the tritekte is origin of the Liturgy of the Word. We must look for the answer further in the history of the origin and development of Christian worship. We will look for the answer in the synaxis worship that originated in the early church.

Key words: Liturgy of the Word, tritekte, synaxis, asmatic rite, early christian worship.

Датум пријема чланка: 16. 04. 2021.

Датум прихватања чланка за објављивање: 28. 10. 2022.